

Η ιστορική τάση της καπιταλιστικής συσσώρευσης και τα εναλλακτικά μέλλοντα*

Γιάννης Τόλιος Διδάκτωρ Οικονομικών, Συντονιστής MAXΩME

Εισαγωγή

Η επέτειος των 200 χρόνων της γέννησης του Κ.Μαρξ, φέρνει στο προσκήνιο τις θεωρητικές του αναλύσεις και διορατικές επισημάνσεις, οι οποίες επηρέασαν βαθιά την προοδευτική σκέψη της ανθρωπότητας και τις κοινωνικο-πολιτικές εξελίξεις στους τελευταίους δύο αιώνες. Τα βασικά πορίσματα των ερευνών του και κυρίως η μεθοδολογία ανάλυσης παραμένουν πολύτιμες παρακαταθήκες στο ευρύτερο πεδίο των κοινωνικών επιστημών.

1. Τα συμπεράσματα του Μαρξ από την ανάλυση του καπιταλισμού

Η κυριότερη συνεισφορά του Κ.Μαρξ, στην προοδευτική σκέψη της ανθρωπότητας,¹ ήταν η υλιστική αντίληψη της ιστορίας και ειδικότερα η ανακάλυψη του ειδικού νόμου κίνησης του καπιταλιστικού τρόπου παραγωγής και της αστικής κοινωνίας που προέρχεται από αυτόν. Δηλαδή του νόμου της υπεραξίας (παραγωγή και ιδιοποίηση της) και ο προσδιορισμός εκείνης της κοινωνικής δύναμης, της εργατικής τάξης (προλεταριάτο), που θα ανατρέψει την κυριαρχία του κεφαλαίου και θα ανοίξει το δρόμο μετάβασης σε μια ανώτερη κοινωνία, τη σοσιαλιστική-κομμουνιστική.²

Ειδικότερα αναλύοντας την ιστορική τάση της κεφαλαιοκρατικής συσσώρευσης, ο Κ.Μαρξ θα προσδιορίσει το προτσές υπέρβασης των καπιταλιστικών σχέσεων, *«από το παιχνίδι των εσωτερικών νόμων της ίδιας της κεφαλαιοκρατικής παραγωγής»*,³ εξάγοντας την *«κίνηση των ιδεών, από την κίνηση των πραγμάτων»*.! Όπως χαρακτηριστικά σημειώνει... *«μαζί με τη διαρκεί ελάττωση του αριθμού των μεγιστάνων του κεφαλαίου που σφετερίζονται και μονοπωλούν όλα τα οφέλη αυτού του προτσές μετατροπής, αυξάνει η μάζα της αθλιότητας, της καταπίεσης, της υποδούλωσης, του εκφυλισμού, της εκμετάλλευσης, αλλά μαζί της αυξάνει και η αγανάκτηση της εργατικής τάξης, που διαρκώς πληθαίνει και διαπαιδαγωγείται, συνενώνεται και οργανώνεται, από αυτόν τον ίδιο το μηχανισμό του κεφαλαιοκρατικού προτσές παραγωγής... Η συγκεντροποίηση των μέσων παραγωγής και η κοινωνικοποίηση της εργασίας, φθάνουν σε ένα σημείο όπου δε συμβιβάζονται με το κεφαλαιοκρατικό τους περίβλημα. Το περίβλημα σπάει. Σημαίνει το τέλος της κεφαλαιοκρατικής ατομικής ιδιοκτησίας. Οι απαλλοτριωτές απαλλοτριώνονται»*.⁴ Η εργατική εξουσία, καταργεί την εκμετάλλευση ανθρώπου από άνθρωπο και μετατρέπει τα μέσα παραγωγής και τη γη, σε κοινωνική ιδιοκτησία των συνεταιρισμένων παραγωγών.!!

¹. Φ. Ένγκελς, «Ομιλία στον τάφο του Κ. Μαρξ», Διαλεχτά Έργα, Κ. Μαρξ – Φ. Ένγκελς, τόμος ΙΙ, σελ.187.

². Κ. Μαρξ, «Κριτική του Προγράμματος της Γκότα», Κ. Μαρξ - Φ. Ένγκελς, Διαλεχτά Έργα, τόμ. ΙΙ, σελ. 1-42, Αθήνα.

³. Κ. Μαρξ, «Το Κεφάλαιο», τόμος 1^{ος}, σελ. 787, Εκδ. «Σύγχρονη Εποχή», Αθήνα.

⁴. Το ίδιο, σελ. 787

Ο 20ς αιώνας φάνηκε να δικαιώνει πλήρως το Κ. Μαρξ. Ωστόσο μετά την κατάρρευση των χωρών του «υπαρκτού» και την υποχώρηση της δυναμικής του εργατικού κινήματος, ορισμένοι μίλησαν για το «τέλος της ιστορίας»!! Το ερώτημα που προβάλλει σήμερα είναι κατά πόσο ο νεοφιλελευθερισμός αποτελεί «λιμάνι απαντοχής» για τον καπιταλισμό, ή απλώς είναι μια φάση «κίνησης των αντιθέσεων του», πριν την ιστορική του υπέρβαση;

2. Νεοφιλελεύθερο μοντέλο συσσώρευσης Κεφαλαίου

Στην πορεία της κεφαλαιοκρατικής συσσώρευσης και της ανάπτυξης των παραγωγικών δυνάμεων, στους κόλπους του καπιταλιστικού συστήματος, επήλθαν σημαντικές αλλαγές στις μορφές διαχείρισης του. Από τον «ελεύθερο ανταγωνισμό», έχουμε το πέρασμα στο «μονοπωλιακό» και «κρατικο-μονοπωλιακό» καπιταλισμό και παραπέρα στο «νεοφιλελευθερισμό» ή στον καπιταλισμό της «νεοφιλελεύθερης παγκοσμιοποίησης», τη σύγχρονη φάση του ιμπεριαλιστικού του σταδίου. Το νεοφιλελεύθερο μοντέλο συσσώρευσης, με την πολιτική «απορρύθμισης», τις ιδιωτικοποιήσεις, τη συρρίκνωση «κοινωνικού κράτους», τη γενίκευση των ελαστικών μορφών απασχόλησης, κά, επέφερε μείωση του μεριδίου των μισθών στο ΑΕΠ και ενίσχυσε αντίστοιχα το μερίδιο των κερδών, *ανοίγοντας τη ψαλίδα της ανισοκατανομής εισοδήματος*, σε όφελος των πολυκλαδικών-πολυεθνικών ομίλων και της χρηματιστικής ελίτ.

Ενδεικτικό, το μέσο ποσοστό κέρδους στις ΗΠΑ, από 20,2% στις δεκαετίες '50-'60, έπεσε στο 15% στη δεκαετία '70 και αυξήθηκε πάλι στις δεκαετίες '80-'90, φθάνοντας πριν την κρίση 2007-2008 στο 17%.⁵ Όμως το ποσοστό κέρδους του χρηματοπιστωτικού τομέα ήταν υψηλότερο, λόγω απορρύθμισης των χρηματοπιστωτικών σχέσεων και της χρηματιστηριακής κερδοσκοπίας (παρασιτισμού), του λεγόμενου «καζίνο-καπιταλισμού».⁶ Παράλληλα το «άνοιγμα των αγορών» και η ένταση του ανταγωνισμού, ενίσχυσαν τις διαδικασίες συγκέντρωσης-συγκεντροποίησης (Σ&Σ) της παραγωγής και κεφαλαίου, γιγάντωσε τις πολυεθνικές εταιρίες και την «πολυεθνοποίηση» της παραγωγής, ενέτεινε τις διασυννοριακές «εξαγορές και συγχωνεύσεις» (Ε&Σ), την εξαγωγή κεφαλαίων με μορφή «άμεσων ξένων επενδύσεων» (ΑΞΕ) και τις διαδικασίες «παγκοσμιοποίησης» των οικονομιών.

Από την άλλη ο αυξανόμενος δανεισμός, κρατών, επιχειρήσεων και νοικοκυριών, *υπερ-διόγκωσε το δημόσιο και ιδιωτικό χρέος και τις πληρωμές τόκων και χρεολυσίων*, οδηγώντας σε τεράστια αναδιανομή εισοδήματος και εντείνοντας τις διαδικασίες συσσώρευσης υπέρ του χρηματιστικού κεφαλαίου.

⁵. Αναλυτικότερα βλ. Gerard Duménil & Dominique Lévy (2011) *Η Κρίση του Νεοφιλελευθερισμού*, εκδ. «Angelus Novus», Αθήνα, 2017, σελ. 74-77.

⁶. Στις ΗΠΑ το 2007, οι τόκοι που πληρώνονταν από τα νοικοκυριά και το δημόσιο στις χρηματοπιστωτικές επιχειρήσεις, ανέρχονταν σε 8,1% του ΑΕΠ, ενώ τα κέρδη των μη χρηματοπιστωτικών εταιριών ανέρχονταν σε 7,6% του ΑΕΠ. Αναλυτικότερα, βλ. Ίδιο Gerard Duménil & Dominique Lévy, σελ. 84-85.

Ειδικότερα σύμφωνα με στοιχεία της Τράπεζας Διεθνών Διακανονισμών (BIS),⁷ το συνολικό, μη χρηματοπιστωτικό χρέος (ιδιωτικό και δημόσιο) το 2001, ήταν 190% του παγκόσμιου ΑΕΠ, ενώ το 2008 (πριν την κρίση) ήταν 210% και στις αρχές του 2018 ανήλθε σε 245%. Όλες οι κατηγορίες χρέους μακροπρόθεσμα εμφανίζουν τάση αύξησης. Παρ' ότι η κρίση του 2007-2008, ανέκοψε εν μέρει τις συγκεκριμένες τάσεις, άφησε πίσω της άλυτα προβλήματα που σηματοδοτούν την κρίση του νεοφιλελεύθερου μοντέλου, ενώ διαφαίνεται μια νέα υποτροπή της στο εγγύς μέλλον, φέρνοντας στο προσκήνιο το κρίσιμο ερωτήματα, για τη βιωσιμότητα και ιστορικά του όρια του καπιταλισμού.!

3. Ένταση των ενδογενών αντιθέσεων του συστήματος

Στα πλαίσια του νεοφιλελεύθερου μοντέλου, η ανισοκατανομή εισοδήματος, αποκτά ευρύτερες διαστάσεις, εντείνοντας τις κοινωνικές αντιθέσεις. Το 2017 το πλουσιότερο 1% του πληθυσμού κατείχε 50,1% του πλούτου, σε σχέση με 45,5% στις αρχές του 2000, ενώ το 2030 προβλέπεται να ανέβει στο 64%.!! Αντίθετα το φτωχότερο 90% του πληθυσμού κατείχε 22,8%, σε σχέση με 28,6% το 2007.⁸ Νέος ισχυρός μηχανισμός ανακατανομής εισοδήματος, γίνεται το «πλασματικό κεφάλαιο», με τη μορφή των «χρηματοοικονομικών παραγώγων» (financial derivatives), το ύψος των οποίων το πρώτο εξάμηνο του 2018 προσέγγισαν 6α 500 τρις δολ.⁹ Δηλ. 7 φορές το ύψος του παγκόσμιου ΑΕΠ. Μια μικρή ετήσια απόδοση 2% σημαίνει ότι το 20% περίπου του παγκόσμιου ΑΕΠ, πάει στους κατόχους, τη χρηματιστική-παρασιτική ελίτ.!

Επίσης, παρατηρείται *τάση μείωσης των ρυθμών αύξησης του ΑΕΠ*, κυρίως στις αναπτυγμένες οικονομίες (γύρω στο 2%), καθώς και επιβράδυνση της παραγωγικότητας της εργασίας. Από την άλλη υπάρχει «*άνοιγμα της ψαλίδας*» μεταξύ *αύξησης παραγωγικότητας και αύξησης των μισθών*, ενώ οι μισθολογικές διαφορές στις αναπτυγμένες και αναπτυσσόμενες χώρες παραμένουν μεγάλες, αποτελώντας σημαντικές πηγές κερδοφορίας των πολυεθνικών εταιριών. Ταυτόχρονα *το μέσο ποσοστό ανεργίας παρουσιάζει μακροχρόνια τάση αύξησης*. Το 2016 το σύνολο των ανέργων στον κόσμο ήταν 197,7 εκατ. άτομα (ή 5,7% ενεργού πληθυσμού) από τα οποία 38,6 εκατ. στις αναπτυγμένες χώρες (6,3% ενεργού πληθυσμού).

Από την άλλη η ανάπτυξη και η χρήση των ψηφιακών τεχνολογιών με τη συνακόλουθη επέκταση των ελαστικών μορφών απασχόλησης και την αυξανόμενη ανεργία, αποκαλύπτουν ότι *οι καπιταλιστικές σχέσεις βάζουν φραγμούς στην αξιοποίηση των πλεονεκτημάτων ανάπτυξης τους σε όφελος*

⁷. Μάικλ Χείζ (2018), «Τα δεσμά του Χρέους επιστρέφουν», www.project-syndicate.org.

⁸. Global Wealth Report (2017). Credit Suisse Research Institute.

⁹. Το τελευταίο report της Τράπεζας Διεθνών Διακανονισμών (BIS), αναφέρει ότι το συνολικό ύψος των συναλλαγών σε «χρηματο-οικονομικά παράγωγα», από 532 τρις στο τέλος του 2017, ανήλθαν σε 595 τρις στο α' εξάμηνο του 2018. www.capital.gr, 1.11.2018

*συνολικά της κοινωνίας.*¹⁰ Τέλος η δράση του νόμου της ανισόμετρης ανάπτυξης, επιφέρει αλλαγές στους συσχετισμούς οικονομικής δύναμης μεταξύ των χωρών και τροφοδοτεί γεωπολιτικούς ανταγωνισμούς, που εκδηλώνονται στους εμπορικούς πολέμους, τις περιφερειακές συγκρούσεις, τα αυξανόμενα μεταναστευτικά ρεύματα, κá, ενισχύοντας τις εθνικιστικές, αντιδραστικές και ακροδεξιές πολιτικές. Παρ' όλα αυτά ο καπιταλισμός, διαθέτει ακόμα σημαντικές εφεδρείες, τόσο από πλευράς εργατικού δυναμικού (χώρες Νότου, κυρίως Αφρική), όσο και πηγών κερδοφορίας), μη διστάζοντας στη χρήση ακραίων μέτρων «κοινωνικού κανιβαλισμού», για την εξασφάλιση κερδών υπέρ χρηματιστικής ελίτ.

4.Η εργατική τάξη μπροστά σε ισχυρά εμπόδια, εκπλήρωσης του ιστορικού της ρόλου

Η κρίση του νεοφιλελευθερισμού, δημιουργεί πρόσφορο έδαφος για την εκδήλωση κοινωνικών αντιστάσεων, ενώ από την άλλη, ορθώνει νέα εμπόδια στη διαμόρφωση ταξικής συνείδησης και την ανάληψη αγωνιστικής δράσης για την υπέρβαση του συστήματος. Οι κυριότεροι παράγοντες που παρεμποδίζουν την αφύπνιση του «κοιμώμενου γίγαντα», συνδέονται:

Πρώτον, με τη φύση του καπιταλισμού και τους όρους ζωής και εργασίας της Εργατικής Τάξης,

Δεύτερον, με τη δράση της Αστικής Τάξης, ως κυρίαρχης τάξης,

Τρίτον, με τις υποκειμενικές δυσκολίες οργάνωσης και δράσης της Εργατικής Τάξης και συμμάχων της,

Τέταρτον, με τις ιδιαίτερες συνθήκες κάθε χώρας και τους γεωπολιτικούς συσχετισμούς που τις επηρεάζουν.

Σε ότι αφορά στην *πρώτη ενότητα*, ο καπιταλισμός από τη φύση του, παρεμποδίζει την ευθεία ανάγνωση της ουσίας των «σχέσεων παραγωγής» (δηλ. του εκμεταλλευτικού χαρακτήρα των σχέσεων ιδιοκτησίας, ανταλλαγής, διανομής, κατανάλωσης) και τη δημιουργία συνείδησης για την αναγκαιότητα υπέρβασης τους. Αυτό εξηγεί, γιατί το προλεταριάτο, *δυσκολεύεται κατ' αρχάς* να μετατρέψει την «αρνητικότητα» του για τις άθλιες συνθήκες ζωής του, σε «θετικότητα» αλλαγής τους. Από την άλλη οι κατακτήσεις της Εργατικής Τάξης, παρ' ότι συμβάλλουν σε σχετική βελτίωση του βιοτικού της επιπέδου, διευκολύνουν την αποδοχή αντιλήψεων ενσωμάτωσης, δημιουργώντας ψυχολογία και συνείδηση, ότι η κατάσταση σιγά-σιγά βελτιώνεται, άρα δεν υπάρχει μεγάλη ανάγκη για γενικότερες ανατροπές. Ωστόσο όταν ξεσπά η κρίση, *οι ψευδαισθήσεις ραγίζουν* και ανοίγει ο δρόμος απόκτησης γνήσιας ταξικής συνείδησης, παρ' ότι η κρίση γεννά ταυτόχρονα φοβίες και ανασφάλειες.!

Επίσης, ο χωρισμός των εργαζόμενων σε μισθωτούς υψηλής ειδίκευσης με μισθούς σχετικά υψηλούς και μισθωτούς χαμηλής ειδίκευσης με χαμηλούς μισθούς, όπως επίσης οι ελαστικές μορφές απασχόλησης που συνδέονται με

¹⁰. Γιάννης Τόλιος, (2018), «Η 4η βιομηχανική επανάσταση: Προεκτάσεις στη μισθωτή εργασία και στην οικονομία», *www.iskra.gr*, 11.4.18.

τις νέες τεχνολογίες, εντείνουν τις δυσκολίες συνδικαλιστικής οργάνωσης και ενιαίας συνδικαλιστικής δράσης της εργατικής τάξης και η ανάπτυξη αντίστοιχα μαζικών εργατικών αγώνων. Από την άλλη η ανάπτυξη των πολυκλαδικών και πολυεθνικών ομίλων, κάνει επίσης *πιο δύσκολη την ενιαία συνδικαλιστική οργάνωση και συντονισμό δράσης στα πλαίσια του ίδιου «εργοδότη»*, σε κλαδικό, εθνικό και διεθνές επίπεδο. Ωστόσο δημιουργούνται αντικειμενικά δυνατότητες για πιο αποφασιστική πίεση στην «εργοδοσία», στο βαθμό που εξασφαλιστεί ο συντονισμός δράσης των συνδικαλιστικών οργανώσεων στα πλαίσια των επιχειρηματικών ομίλων.

5. Ενίσχυση μηχανισμών ταξικής κυριαρχίας της Αστικής Τάξης

Το σύστημα αστικής κυριαρχίας, εκτός από τις σχέσεις «οικονομικής βάσης» (σχέσεις ιδιοκτησίας), μεγάλο ρόλο στην παρεμπόδιση διαμόρφωσης ταξικής συνείδησης από τους μισθωτούς, παίζουν οι σχέσεις «εποικοδομήματος» (νομικές και πολιτικές σχέσεις, ιδεολογικοί μηχανισμοί, θρησκεία, κά). Πυρήνας των σχέσεων «εποικοδομήματος» είναι το αστικό κράτος, το οποίο συμβάλλει στη δημιουργία «στρεβλής» συνείδησης, εμφανιζόμενο ως ενοποιητικό στοιχείο της κοινωνίας, σε ρόλο «ειρηνοποιού» των ταξικών ανταγωνισμών, καθώς σε ρόλο «μεταρρυθμιστή» για εύρυθμη λειτουργία της κοινωνίας. Στην πολιτική ενσωμάτωση της εργατικής τάξης, σημαντικό ρόλο παίζει επίσης και το φαινόμενο της «εργατικής αριστοκρατίας» και η καλλιέργεια ρεφορμιστικών αντιλήψεων και πρακτικών ενσωμάτωσης του εργατικού κινήματος στο σύστημα με τους μηχανισμούς «πελατειακών σχέσεων» (ρουσφετολογίας), κά.

Σημαντικό επίσης ρόλο στην καλλιέργεια πνεύματος «παθητικής συναίνεσης», παίζουν οι πρακτικές αφυδάτωσης της αστικής δημοκρατίας και παραχάραξης της λαϊκής βούλησης, είτε με την αθέτηση προεκλογικών δεσμεύσεων, είτε με την καταπάτηση θεμελιωδών δικαιωμάτων και της λαϊκής βούλησης (λαϊκής κυριαρχίας). Από την άλλη στην εμπέδωση «*αναγκαστικής συναίνεσης*», σημαντικό ρόλο παίζουν η αναίρεση θεμελιωδών εργασιακών δικαιωμάτων, καθώς και η ενίσχυση των μηχανισμών καταστολής του αστικού κράτους (σώματα ασφαλείας, αστυνομία, στρατός, ειδικές δυνάμεις, κά).

Τέλος η *δημιουργία ολοκληρώσεων τύπου ΕΕ και Ευρωζώνης*, βάζουν ισχυρά εμπόδια στην άσκηση της λαϊκής κυριαρχίας και στην προώθηση ριζοσπαστικών αλλαγών, ιδιαίτερα σε μικρότερες χώρες. Ειδικότερα η συγκρότηση και λειτουργία του Eurogroup, αποτελεί χαρακτηριστικό δείγμα ουσιαστικής «εξαέρωσης» της αστικής δημοκρατίας. Είναι χαρακτηριστικό ότι *μία μικρή άτυπη ομάδα εκπροσώπων της κυρίαρχης ελίτ Βρυξελλών, Βερολίνου και Παρισιού, παίρνουν αποφάσεις για τις τύχες των λαών και χωρών της ΕΕ*. Από την άλλη αυξανόμενο ρόλο παίζουν οι μηχανισμοί διάχυσης της κυρίαρχης ιδεολογίας (κυρίως από το εκπαιδευτικό και δικαιοσύνη σύστημα), καθώς και οι *πρακτικές χειραγώγησης της «κοινής γνώμης»*, με την καλλιέργεια αντιλήψεων και στερεότυπων αποδοχής της κυρίαρχης «τάξης πραγμάτων», από τα συστημικά «μ.μ.ε.» (κρατικά και ιδιωτικά), καθώς και τα μέσα «κοινωνικής δικτύωσης».

Παρ' όλα αυτά, υπάρχουν *σημαντικές δυνατότητες απόκρουσης της ιδεολογικής πίεσης για «συναίνεση» στο αστικό σύστημα κυριαρχίας*, με την

υπεράσπιση και αξιοποίηση των αντιπροσωπευτικών θεσμών, τη δημιουργία πολιτικών και συνδικαλιστικών οργανώσεων της εργατικής τάξης, της ίδρυσης πολιτιστικών και κοινωνικών φορέων αμφισβήτησης της αστικής ιδεολογίας, τη δημιουργία ιδεολογικών μηχανισμών (μη ελεγχόμενων «μ.μ.ε» και μέσων «κοινωνικής δικτύωσης»), καθώς και το συνδυασμό κατάλληλων μορφών ταξικής πάλης, σε οικονομικό, πολιτικό και ιδεολογικό επίπεδο, κá.

6.Νέες δυσκολίες οργάνωσης και δράσης της Εργατικής Τάξης

Οι δυσκολίες στην αφύπνιση του «κοιμώμενου γίγαντα», εκδηλώνονται σε οικονομικό, πολιτικό, ιδεολογικό επίπεδο. Ειδικότερα σε επίπεδο «οικονομικής πάλης», υπάρχει τάση μείωσης της «συνδικαλιστικής πυκνότητας», λόγω των αλλαγών στις συνθήκες εργασίας και οργάνωσης της παραγωγής, της πολυδιάσπασης του συνδικαλιστικού κινήματος, γραφειοκρατικής λειτουργίας πολλών συνδικάτων, το έλλειμμα επικαιροποίησης των αιτημάτων, κá. Για παράδειγμα αντί για τη διεκδίκηση θέσεων εργασίας πλήρους απασχόλησης με στόχο τη μείωση της ανεργίας, *προτιμότερη είναι η διεκδίκηση της μείωσης του χρόνου εργασίας χωρίς μείωση αποδοχών (δωρη δουλειά χωρίς μείωση μισθών)*. Επίσης όπου επιτυγχάνεται «ενότητα δράσης» των εργατικών ενώσεων, εκεί κατά κανόνα ενισχύεται η «συνδικαλιστική πυκνότητα» και διευκολύνεται η απόκτηση ταξικής συνείδησης από ευρύτερα στρώματα εργαζόμενων.

Ωστόσο η ανάπτυξη της οικονομικής πάλης, παρότι πολύ σημαντική, δεν είναι επαρκές βήμα για ριζικότερες αλλαγές. Η υπέρβαση του αστικού συστήματος κυριαρχίας, προϋποθέτει την πολιτική πάλη, με τη δημιουργία «πολιτικού υποκειμένου» της εργατικής τάξης. Δυστυχώς και εδώ έχουμε φαινόμενα πολυδιάσπασης και «πολυχρωμίας» των φορέων πολιτικής εκπροσώπησης της εργατικής τάξης. Η διάκριση σε κόμματα που τάσσονται υπέρ της υπέρβασης του καπιταλισμού και σε κόμματα που παραμένουν «εντός των ορίων ανοχής του συστήματος», καθώς επίσης η ανάπτυξη της διεθνιστικής αλληλεγγύης λαών και εργαζόμενων, είναι κρίσιμης σημασίας και αφορούν ευθέως την προοπτική της κοινωνικής απελευθέρωσης της εργατικής τάξης και την μετατροπή της σε κυρίαρχη τάξη.

Τέλος σημαντικό στοιχείο στη διαμόρφωση ταξικής συνείδησης και κυρίως νικηφόρας έκβασης της πάλης για την υπέρβαση των καπιταλιστικών σχέσεων, παίζουν οι ιδιαίτερες συνθήκες κάθε χώρας, καθώς και οι διεθνείς γεωπολιτικοί συσχετισμοί, μαζί και το επίπεδο διεθνιστικής αλληλεγγύης που επηρεάζουν τα εγχειρήματα ριζοσπαστικών μετασχηματισμών. Ιδιαίτερα μετά την κατάρρευση των καθεστώτων που «υπαρκτού σοσιαλισμού», οι διεθνείς συσχετισμοί έχουν μεταβληθεί αρνητικά. Εδώ η δύναμη του παραδείγματος παίζει αντίστροφο ρόλο. Ωστόσο με οδηγό τη «διαλεκτική άρνηση» σημαίνει ότι κρατάμε τους ...«πολύτιμους λίθους» και πετάμε το «έρμα» των ιστορικών εμπειριών. Τέλος ο καπιταλισμός, έχοντας αιχμή τα ισχυρά ιμπεριαλιστικά κέντρα (G-7) και υπερεθνικές δομές *μιας άτυπης «παγκόσμιας διακυβέρνησης»* (πχ, συναντήσεις στα πλαίσια διαφόρων «λεσχών», διεθνών φόρουμ και διεθνών οργανισμών, κá), διαθέτει ακόμα πολλές εφεδρείες στην αποτροπή των κινδύνων υπέρβασης του.

7.Γόνιμες αναζητήσεις για τη σύγχρονη οργάνωση και δράση της Εργατικής Τάξης

Στη δημιουργία μιας προωθημένης ταξικής συνείδησης, κρίσιμο ρόλο παίζουν οι μαρξιστικές προσεγγίσεις, στη χάραξη σύγχρονης στρατηγικής και τακτικής της Αριστεράς, με την επεξεργασία «μεταβατικού προγράμματος» ριζοσπαστικών αλλαγών σε ρόλο «γέφυρας», που θα συνδέει τις άμεσες διεκδικήσεις της εργατικής τάξης και των συμμάχων της, με προωθημένες αλλαγές, συναρθρώνοντας το ταξικό, το πατριωτικό και το διεθνιστικό, καθώς και την ανάπτυξη των κοινωνικών αγώνων με συνδυασμό κοινοβουλευτικής και εξωκοινοβουλευτικής πάλης, στα νέα δεδομένα του 21ου αιώνα. Ιδιαίτερη σημασία έχουν οι προβληματισμοί για τη δημιουργία σύγχρονου πολιτικού υποκειμένου (πολιτικού φορέα), που θα φέρει σε πέρας αυτό το έργο, με τη δραστήρια στήριξη των εργαζόμενων και όλων των κοινωνικών στρωμάτων που έχουν ζωτικό συμφέρον από την προώθηση του.

Επίσης η δημιουργία ιδεολογικών μηχανισμών, προβολής των ταξικών συμφερόντων της εργατικής τάξης και των συμμάχων της («μ.μ.ε.», μέσω κοινωνικής δικτύωσης, εκδοτικών οίκων, κά), καθώς και ειδικών εκδόσεων και εκδηλώσεων, προβολής της εναλλακτικής λύσης απέναντι στη νεοφιλελεύθερη βαρβαρότητα, αποκτούν μεγάλη σημασία στην αμφισβήτηση του ιδεολογήματος της «TINA» (there is not allaternalive), ότι τάχα «δεν υπάρχει εναλλακτική λύση»!! Τέλος στη διαμόρφωση ριζοσπαστικής συνείδησης, με όρους άμεσης και μακροπρόθεσμης προοπτικής, ιδιαίτερο ρόλο παίζουν τα «ιστορικά παραδείγματα» και οι ταξικοί αγώνες για τη χειραφέτηση της εργατικής τάξης και όλων των καταπιεζόμενων και εκμεταλλευόμενων στρωμάτων της καπιταλιστικής κοινωνίας.

Τα διδάγματα των εμπειριών της Οκτωβριανής και Κινεζικής Επανάστασης, καθώς οι ζώσες εμπειρίες της Κουβανικής Επανάστασης και άλλων ριζοσπαστικών καθεστώτων (Βενεζουέλα, Βολιβία κά), αποτελούν μια «πολύτιμη κιβωτό», στη σημερινή αναζήτηση αποτελεσματικών δρόμων «κίνησης» των κοινωνιών προς το «ιστορικά αναγκαίο». Είναι ιδιαίτερα χρήσιμη η διαπίστωση του Μαρξ, με αφορμή την ιστορική εμπειρία της «Κομμούνας του Παρισιού», ότι «οι προλεταριακές επαναστάσεις, όπως οι επαναστάσεις του 19^{ου} αιώνα, κάνουν αδιάκοπη κριτική στον ίδιο τους τον εαυτό, διακόπτουν κάθε τόσο την ίδια τους την πορεία, ξαναγυρίζουν σε εκείνο που φαίνεται ότι έχει πραγματοποιηθεί για να ξαναρχίσουν από την αρχή, περιγελάνε με ωμή ακρίβεια τις μισοτελειωμένες δουλειές, τις αδυναμίες και τις ελλειψότητες των πρώτων προσπαθειών, ...ώσπου να δημιουργηθεί η κατάσταση που κάνει αδύνατο κάθε ξαναγύρισμα....».¹¹

8.Μαρξισμός καιεναλλακτικά μέλλοντα !

Στα 200 χρόνια μετά τη γέννηση του Μαρξ, αυτό που προβάλλει σήμερα ως ζητούμενο, είναι *πώς θα γίνει η αφύπνιση του «κοιμώμενου γίγαντα»* και το πέρας της «γέφυρας», από την «αντικειμενική αναγκαιότητα», στην «ενεργή συνείδηση» και στη μετατροπή της

¹¹. Κ. Μαρξ, «Η 18η Μπρυμαίρ του Λουδοβίκου Βοναπάρτη», Κ. Μαρξ - Φ. Ένγκελς, *Διαλεγτά Έργα*, τόμ. Α', σελ. 286-7, Αθήνα.

«δυνατότητας σε πραγματικότητα» (υπέρβασης του καπιταλισμού). Οι αντικειμενικές συνθήκες (αυξανόμενη εκμετάλλευση και πολύμορφη επιθετικότητα του καπιταλισμού) σε βάρος των δυνάμεων της εργασίας, *λειτουργούν ως ένα είδος «βουκέντρας» και αφύπνισης των «κολασμένων της γης»*, για απαλλαγή από τις σειρήνες της «συναίνεσης» και τις αυταπάτες «εξανθρωπισμού» του καπιταλισμού. Πρόκειται για βαθύτερη κατανόηση της διαλεκτικής αλληλεπίδρασης «της πάλης των αντιθέτων» ως πηγή κίνησης και εξέλιξης.

Ωστόσο δεν μπορεί εκ των προτέρων να προσδιοριστεί, η χρονική στιγμή«της στροφής του διαβόλου», που θα έλεγε ο Έρικ Φρομ.! Ο ιστορικός χρόνος δεν είναι γραμμικός, αλλά περιέχει το κοινωνικό «big-bang», την έκρηξη των κοινωνικών αντιθέσεων και το πέρασμα σε νέα ποιοτική κατάσταση της κοινωνικής ύλης. Τα «εναλλακτικά μέλλοντα» που προβάλλουν σήμερα στην ανθρωπότητα, είναι μεταξύ «σοσιαλισμού και βαρβαρότητας». Η ελπιδοφόρα προοπτική είναι προφανής!!

Σε κάθε περίπτωση παραμένει επίκαιρη η διορατική επισήμανση του Μαρξ στη «18 Μπρυμαίρ του Λουδοβίκου Βοναπάρτη», ότι «η κοινωνική επανάσταση του 19ου αιώνα δεν μπορεί να αντλήσει την ποιήσή της από το παρελθόν, αλλά από το μέλλον». Αυτό ισχύει και για τον 21^ο αιώνα.! Η δημιουργία σύγχρονου «πολιτικού υποκειμένου» που θα λειτουργεί ως δύναμη ανατροπής και ταυτόχρονα ως όχημα μετάβασης προς το «ιστορικά αναγκαίο», καθώς και η επεξεργασία πολιτικής συμμαχιών, με ηγεμονία της εργατικής τάξης στο ευρύτερο μέτωπο ανατροπής, αποτελούν κρίσιμους παράγοντες, για το άνοιγμα του δρόμου της σοσιαλιστικής και κομμουνιστικής προοπτικής.

() Το κείμενο αποτελεί βασικά σημεία της εισήγησης στο Διεθνές Συνέδριο του «ΜΑΧΩΜΕ» αφιερωμένο στα «200 χρόνια από τη γέννηση του Κ. Μαρξ» (Πανεπιστήμιο Αθήνας, κτήριο «Μ.Θ.Ε.», 10-11 Νοέμβρη 2018)*